

Geheimen van Berg en Rijn

Thema 2

Tussen Muren en Poorten

Leskist 2

Welkom in de leskist bij het Tussen Muren en Poorten uit de serie **Geheimen van Berg en Rijn**.

In deze serie zijn zes thema's ontwikkeld. Bij elk thema hoort een leskist

Leskist nummer	Thema
Leskist 1	Schatten en Schatzoeken
Leskist 2	Tussen Muren en Poorten
Leskist 3	Het wonder van Cunera
Leskist 4	Stenenbakkers
Leskist 5	Tabak en Tarwe
Leskist 6	Het water komt 1855

Procedure uitleen leskisten door Stadsmuseum Rhenen

De leskisten worden aan de buitenkant voorzien van een thema sticker en de naam van het thema en eventueel een nummer.

Reservering

De aanvraag voor de reservering dient 1 week van te voren gedaan te worden bij Karel Troostheide ktroostheide@gmail.com

Telefoon: 06 51501602

Bij de aanvraag altijd de titel van het thema en het nummer van de leskist vermelden.

Uitleentermijn leskist

De termijn bedraagt 3 weken. De kist kan op een later tijdstip weer geleend worden.

Transport bij uitleen

Op het afgesproken tijdstip haalt een medewerker van de school de gereserveerde leskist op in het Stadsmuseum. De medewerker van het museum zorgt dat de kist (na controle op de inhoud) klaar staat.

Inlevering leskist

De medewerker van de school maakt een afspraak om de leskist weer in te leveren bij het Stadsmuseum. De medewerker van het museum controleert de inhoud van de kist op basis van de inhoudsopgave en noteert of verbruiksmaterialen aangevuld moeten worden en geeft dat door aan het team PEER Conchita de Jong drexjongtravel@hotmail.com of Henny Boor hboor21@planet.nl

Veel plezier!

Inhoud Leskist 2

Tussen Muren en Poorten

1. Set jongleerballen (3 stuks)
  2. Boek: Beschermd door Steen, de stadsmuren van Rhenen
  3. Boek: Handboek voor ridders. Word razendsnel een goede ridder
  4. Gelamineerde copy boekje: De stadsrechten van Rhenen, Wijk bij Duurstede en Vianen.
  5. Lakzegel set in doosje.
  6. Voorbeeld oorkonde. In doosje lakzegel
  7. Wapen van de stad Rhenen. A3 copy gelamineerd
  8. Platen middeleeuwse steden 4 stuks. A3 copy gelamineerd
  9. Bikkeldoosje
  10. Snorrenbotdoosje
  11. Tekeningen in enveloppe
  12. Zwaarden, 7 stuks
  13. Verschillende Middeleeuwse wapens, 6 stuks
  14. Borstkuras
  15. Ridderhelm, 2 stuks
  16. Plastic zwaard
  17. Schild
- Kleding:
18. Zwarte jurk met borduursel
  19. Strikceintuur
  20. Gestreepte hoofddoek
  21. Namaak roze vacht
  22. Riempje
  23. Nonnen habijt/ schouderstukje en kap
  24. Kruis

Reinout

Mathilde

Ridder

Non (hoofdkap zit op deze foto niet juist)

Verdieping van de didactiek

Staat ook in de docentenhandleiding

Maak met behulp van de materialen in de leskist een thematafel.

Opgdracht 1. Het ontstaan van steden in de middeleeuwen. Hoe ging dat?

Duizend jaar geleden zag Nederland er heel anders uit. Maar rond deze tijd begon het ook snel te veranderen. Bijna alle Nederlandse steden zijn ontstaan tussen 1200 en 1400. De bevolking nam toe. Handel via rivieren en over zee werd steeds belangrijker. Plaatselijke edelen kregen meer macht en bouwden kastelen.

Op het grondgebied van die kastelen, dicht bij rivieren of knooppunten van wegen, groeiden handelsnederzettingen. De bewoners wilden graag een eigen bestuur. Ze kregen die als *stadsrechten* van de graaf, hertog of bisschop op wiens land zij woonden. De burgers van een stad hadden daardoor voordelen boven de mensen op het platteland, en de steden groeiden dan ook snel.

Kijk met de leerlingen naar het volgende filmpje over het ontstaan van steden in de middeleeuwen:

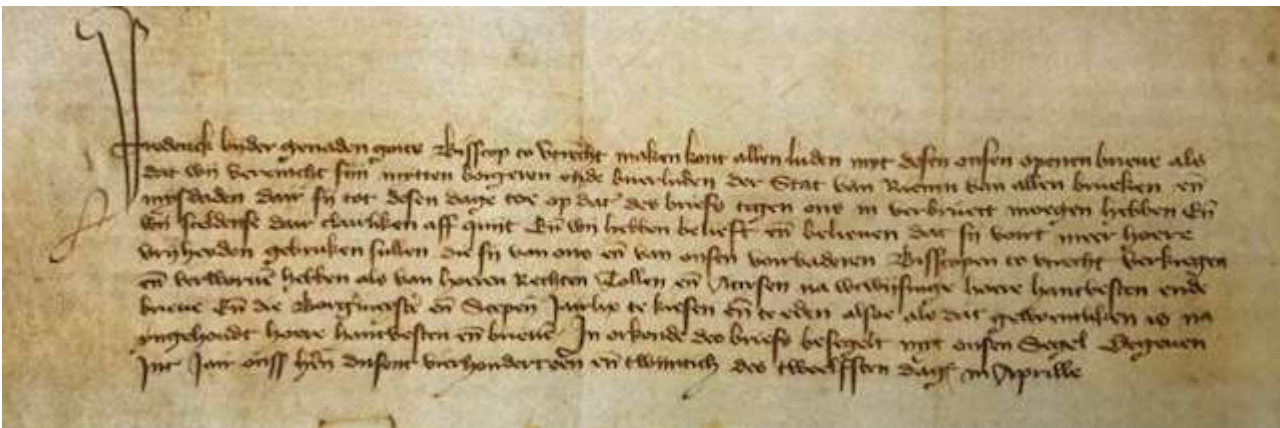
<https://schooltv.nl/video/de-eerste-steden-ontstaan-van-middeleeuwse-steden/>

Laat de kinderen in groepjes werken. Vraag hen een nederzetting te tekenen waaruit later een stad kon groeien. Daar kunnen zij een fantasieomgeving voor nemen maar ook Rhenen. De omstandigheden moeten dus zo gunstig mogelijk zijn om de groei van de nederzetting mogelijk te maken. Let op, belangrijk zijn natuurlijke omstandigheden veiligheid en bereikbaarheid. Verzin een naam voor de nederzetting die uitlegbaar is.

Opgdracht 2. Maak je eigen stadsrechten

Rhenen was een stad. Het had stadsrechten. Dat zijn alle rechten die gelden in een stad. Het gaf het recht een muur te bouwen, een markt te houden en recht te spreken. Ze mochten ook een eigen zegel maken, tol heffen of een eigen munt slaan. Zo kon de stad rijker worden. Maar men moest wel soldaten leveren aan de heer als er oorlog was. In de leskist zit een copy van het boekje: De stadsrechten van Rhenen, Wijk bij Duurstede en Vianen. In het boekje staat op pagina 60 een foto van de oorkonde van 12 april 1421 waarin de stadsrechten werden bevestigd die in 1403 waren verleend.

Kijk met de kinderen naar de oorkonde. Kunnen wij dit nu nog lezen? (Als je ervoor doorgeleerd hebt natuurlijk wel!)

Kijk met de leerlingen naar het volgende filmpje over stadsrechten:

<https://schooltv.nl/video/stadsrechten-regels-en-wetten-van-een-stad/>

Gebruik de kleding uit de kist. Stel iemand aan als leenheer. Per groepje komen de kinderen om stadsrechten vragen voor hun nederzetting. Soms is de leenheer dus van adel en soms een geestelijk al naar gelang de kinderen hun nederzetting hebben gepositioneerd.

Hier zijn 10 voorbeelden van stadsrechten/plichten. 1. Wij willen ons eigen bestuur. 2. Wij willen zelf recht spreken. 3. Wij willen een stadsmuur bouwen. 4. Wij willen tol heffen (aan de stadspoort/haven. 5. Wij willen onze eigen munt hebben. 6. Wij willen zelf bepalen met wie wij handel drijven. 7. Wij willen zelf weten of we willen vechten of niet. 8. Wij willen zelf beslissen hoeveel belasting onze burgers betalen. 9. Wij willen onze eigen wetten maken. 10. Wij willen zelf bepalen of wij een markt hebben en wat voor een soort markt dat is.

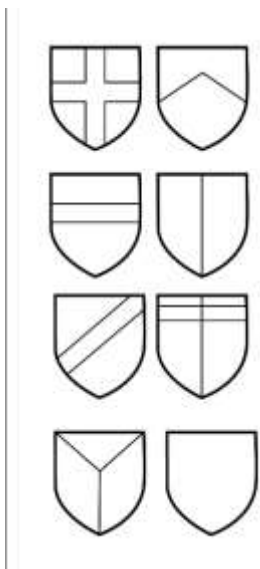
De kinderen moeten in ieder geval een eigen bestuur hebben, een eigen stadsmuur, een eigen munt en een eigen zegel. Verder mogen zij er nog 2 zelf verzinnen passende bij hun eigen situatie. Laat de kinderen hun keuze motiveren. Bij het tweede deel moeten de kinderen hun fantasie de vrije loop laten en 4 rechten/plichten bedenken speciaal voor kinderen!

Maak per groep een oorkonde. Zie voorbeeld om te kopiëren achterin dit boekje

Gebruik de zegellak set in de leskist om de oorkonde te voorzien van een echt zegel! De getuigende burgers en de leenheer tekenen de oorkonde.

Opdracht 3. Ontwerp je eigen stadswapen. We hebben nu een nederzetting en stadsrechten. De nederzetting kan worden voorzien van een muur. En een markplaats. Nu hebben we een stadswapen nodig voor op ons zegel en voor in de stadspoort. Kijk naar het voorbeeld van het wapen van Rhenen dat in de leskist zit. Wat zie je?

Het wapen kan worden verdeeld in vlakken. Zie voorbeeld om te kopiëren achterin dit boekje.

Wat komt er in een wapen? Kijk naar de omstandigheden. Ligt de stad bij de zee of een rivier? Of in de weilanden of bij een bos of een gebergte? Blauw kan water aangeven, grijs een gebergte. Er kan ook een spreuk in worden opgenomen, of de namen van de burgers. Of een symbool. Dat kan een dier zijn of een werktuig. Op dezelfde wijze kunnen kinderen hun eigen munt ontwerpen.

Leskist idee 1. Ridders en kastelen. Hoe werd je vroeger een ridder?

In de leskist zit een boekje getiteld Handboek voor ridders. In het kort ging het zo: Een opleiding tot ridder begon al op heel jonge leeftijd. Alleen jongens van adellijke afkomst konden ridder worden. Zij moesten daarvoor op een

kasteel bij een heer gaan wonen en kregen dan onderricht in vechttechnieken, sport en goede manieren. Ze moesten ook veel klusjes doen als harnassen poetsen en de paarden verzorgen. Een ridder moest zich ridderlijk gedragen. Al op zevenjarige leeftijd konden jongens in opleiding gaan. Oefenen in vechten deden ze met houten wapens. Er waren zwaarden, knotsen en lansen. Met een lans kon je iemand uit het zadel wippen. Oefenen in paardrijden deden ze op een houten paard met een bezem! Als de jongens dan 14 waren werden ze schildknaap en moesten ze de ridder bijstaan in de strijd. Na vier jaar werd je dan tot ridder geslagen. Dit gebeurde met een ridderslag, een tik van een zwaard op je schouder. Tegenwoordig gaat dit meestal met de hand.

Er is heel veel online informatie over het onderwerp ridders voor kinderen. Enkele leuke informatieve filmpjes tref je hier.

https://willemwever.kro-ncrv.nl/vraag_antwoord/geschiedenis/hoe-werd-je-vroeger-een-ridder

<https://www.glk.nl/vol-verhalen/voor-kinderen/spreekbeurten/zo-werd-je-ridder/>

<http://www.hetwoudderverwachting.nl/hoe-word-je-ridder.html>

<https://schooltv.nl/video/floris-de-vijfde-ridder-uit-de-middeleeuwen/playlist/341/#:~:text=Ridder%20word%20je%20niet%20zomaar,komt%20van%20Floris%20zijn%20hand>

Met de spullen uit de leskist kan je een spel opzetten waarin 1 kind als ridder in het harnas is die de andere kinderen traint in (zwaard) vecht technieken. De ridder kan een page uitkiezen om eerst enkele technieken mee te bestuderen en om samen deze technieken voor te doen aan de schildknapen in training. Dit is een leuk filmpje om enkele technieken te bestuderen. https://www.youtube.com/watch?v=16Xv_lYJpE&ab_channel=JohnvandePol. En dit is een leuk filmpje om te laten zien hoe een ridder in zijn harnas werd gestoken. <https://ridders.webkwestie.nl/>. Zorgh ervoor dat de kinderen zich ook ridderlijk gedragen! Leuke tips vindt je in het Handboek voor ridders!

Leskist idee 2. Spellen en spelen. Bekijk de powerpointpresentatie *kinderspelen* uit de lade Eropuit.

Er werd veel gespeeld in de middeleeuwen. Door zowel arm als rijk en door groot en klein. Sport zoals wij dat kennen bestond niet zo maar veel spellen hadden wel een competitie element. Denk maar aan de riddertoernooien. Veel spellen kennen wij nu nog, ze zijn van alle tijden, hoogstens enigszins aangepast door de mogelijkheden die moderne materialen met zich meebrengen. Maar weten we nog wat kootwerpen is, of bikkelen of glijden op glissen

en draaien we nog weleens aan het snorrobot? Op de volgende kunst en cultuur website staan alle middeleeuwse spellen en spelen op een rij. <https://kunst-en-cultuur.infonu.nl/geschiedenis/69147-sport-spel-en-speelgoed-in-de-middeleeuwen.html#de-middeleeuwse-speelcultuur>.

Gebruik de materialen uit de leskist en haal een bal, een touw (touwtrekken) uit het gymnastieklokaal en als dat er is een paar hoepels. Hoepels gingen niet om het middel maar werden voortgedreven totdat ze omvielen. Een wedstrijdje hoepelen zal wel buiten op de speelplaats moeten worden gehouden. Haasje over, verstopperkje, tikkertje, zakdoekje leggen, blindemannetje (behalve een grote zakdoek voor de laatste twee) zijn allemaal spellen die zonder materiaal kunnen worden uitgevoerd. Welke materialen waren er voorhanden om speelgoed te maken? Aardewerk, hout, ijzer, textiel en bot en been. Veel spelletjes werden gedaan met stukjes bot en been. Bikkelen: Gooi de bal op. Een kind moet een opdracht uitvoeren met de bikkels voordat de bal de grond weer raakt. Dit kunnen de kinderen zelf verzinnen. Verzin zelf een spel, inclusief spelregels en puntentelling met de bikkels uit het bikkeldoosje. Maar snorrobotjes met behulp van de botjes in het snorrobotten doosje. Kijk hier hoe dat moet. En stuur je filmpje naar het Drents museum.

https://www.youtube.com/watch?v=ORcZajJw4m4&ab_channel=drentsmuseum

Wie kan jongleren kan dit laten zien met de jongleerballen, anders kunnen de ballen gebruikt voor een potje kegelen ook al zo een oud spel. Gebruik plastic waterflesjes als kegels. Beetje water erin anders vallen ze vanzelf al om!

Leskist idee 3. Het leven in een middeleeuwse stad. De markt

De markt was een belangrijke plek in de middeleeuwse stad. Het sociale leven speelde zich hier af. Mensen kwamen van heinde en ver om er hun waar te verkopen of kennis en kunde aan te prijzen, bijvoorbeeld paarden, zoals in Rhenen het geval was. De steden konden niet zonder de aanvoer van voedsel van buiten de stadsmuren. Speciaal voor de stad produceerden de boeren groente, kaas, melk, vlees en graan. Vissers brachten hun vangst naar de vismarkt. De markt voor het huidige Stadsmuseum heette vroeger de vismarkt en de visafslag was tegenover de Cunerakerk. Die lag logischerwijs weer meer richting Rijn. Van ver overzee kwamen dadels, vijgen, specerijen en soms ook exotische vruchten als granaatappel.

Ook de ambachtslieden, die in de stad zelf woonden verkochten er hun waar. Kunnen de kinderen bedenken wat voor een ambachten er vertegenwoordigd zijn op de markt? En wat verkochten die dan? Voorbeelden zijn mosterdmaker, mandenmaker, bakker, smid, slager, en leerbewerker. Vaak lag de grote of centrale markt in het centrum van de stad, naast de kerk. Maar er konden verschillende markten zijn. Voor paarden, zoals in Rhenen het geval was, of voor vis. Deze laatste lag dan weer meer richting de zee of de rivier. Er waren dagelijkse, wekelijkse en jaarmarkten. De jaarmarkten waren verbonden aan speciale feestdagen voor de stad. Er was strenge controle. Er mocht niet te veel rommel aan het graan voor het brood worden toegevoegd bijvoorbeeld. En om de versheid te garanderen van de geslachte dieren, bedacht men een simpel systeem. Iedere keer dat een koopman een geslacht dier op de markt te koop aanbood, hakte de marktmeester een stukje poot of vleugel af. Tot vier keer toe, dan wisten de burgers dat het product niet meer 'vers' was. De gilden hielden toezicht op de kwaliteit van de overige ambachtelijk vervaardigde producten. Met behulp van de leskist gaan we een blik werpen op de markt in de middeleeuwen.

Dit filmpje van Daan is leuk en informatief. Er zit wel een kleine overlap in met het daaropvolgende filmpje over de markt. <https://schooltv.nl/video/naar-de-markt-in-de-middeleeuwen-kopen-en-verkopen/> Over de organisatie op de markt gaat het volgende filmpje https://www.youtube.com/watch?v=m14UPx1oMjA&ab_channel=ELOeducatie

Er gebeurt dus van alles op en rond de markt en op straat in de Middeleeuwen. Speel een jaarmarkt na. Het stadsbestuur kondigt de markt aan die wordt gehouden ter ere van.....dat mogen de kinderen zelf bedenken. De stadsomroeper kondigt de markt aan. Er komt een toernooi voor zwaardvechtende ridders (die ridderlijk zijn), marktlui die hun waar (met luide stem) verkopen, een kwakzalver, potsenmakers en een troubadour, kinderen spelen en er worden pannenkoeken en bier verkocht. Ook de leenheer van het kasteel komt langs in zijn harnas. Mathilde en Reinoud lopen ook rond!

Kijkdoos maken. Maak een kijkdoos van een middeleeuws straat/markt. Kijk naar de gelamineerde platen in de leskist voor inspiratie. Er gebeurde dus veel in het middeleeuwse straatbeeld. Het was een komen en gaan van mensen met hun waar. Dieren werden levend verkocht, immers er waren geen koelkasten dus zo bleef het vlees vers! Zie je die mevrouw die een emmer leeggooit? Dat zou best weleens een emmer kunnen zijn die werd gebruikt als wc. Riolering is echt nog niet zo oud. En mensen dachten dat je van jezelf wassen ziek werd. Kan je je voor stellen hoe het in een stad heeft geroken? Maak een lekkere volle kijkdoos met links en rechts de huizen en waar op straat van alles gebeurt.

Als naslag werk voor een eventueel werkstuk of spreekbeurt zijn hier een paar heel leuke websites.

<https://middeleeuwse-stad.jouwweb.nl/hoe-zag-de-middeleeuwse-stad-eruit-1>

https://willemwever.kro-ncrv.nl/vraag_antwoord/geschiedenis/hoe-werd-je-vroeger-een-ridder

https://schooltv.nl/files/Infoblok/Bovenbouw_PO/2013_d_WO_NTR_404226_venz_demiddeleeuwsestad.pdf

https://wikikids.nl/Middeleeuwse_stad

